TARİH

9. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 5

TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

Türkiye ile Federal Almanya arasında 30 Ekim 1961'de imzalanan işgücü anlaşmasından sonra Türkiye'den Almanya'ya çalışmak için yüz binlerce kişi gitti. İşçi adayları İstanbul'daki Alman İrtibat Bürosunda sağlık muayenesinden geçiyor, çoğu Sirkeci Garı'ndan kalkan trenlerle iki üç gün süren bir yolculuğun ardından Münih'e ulaşıyordu.

(Bu metin, işçi göçüne ilişkin genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak B

Can, tarih öğretmeninin verdiği sözlü tarih ödevi için 1960'lı yıllarda Almanya'ya çalışmaya giden babaannesi Ayşe Hanım'la görüşme yaptı. Ayşe Hanım şunları anlattı:

"Köyümüzden ayrılırken annem ağlayarak arkamdan su döktü. İstanbul'da doktorlar dişlerimize, ellerimize tek tek baktı. Sirkeci'den bindiğimiz trende heyecandan kimse uyuyamadı. Almanya'da bir elektrik malzemeleri fabrikasında çalıştım, sekiz kadın bir yatakhanede kaldık. Dil bilmediğimiz için ilk aylarda alışveriş yapmak bile zordu. Birkaç yıl çalışıp para biriktirerek dönmeyi düşünüyorduk ama çocuklarımız orada okula başlayınca dönüşümüz yıllarca ertelendi. Köyden gelen her mektubu defalarca okurduk. Emekli olunca Türkiye'ye döndüm ama torunlarımın bir kısmı hâlâ Almanya'da yaşıyor."

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

1.1. Kaynak B'yi bağlamından koparmadan özetleyiniz. (5 puan)

1.2. Kaynak B'deki hangi ifadeler, Can'ın göç eden işçilerin yaşadıklarına yönelik tarihsel empati kurmasına yardımcı olabilir? İki örnek vererek açıklayınız. (5 puan)

1.3. Bu görüşmenin Can'a sağlayabileceği iki bireysel faydayı yazınız. (4 puan)

1.4. Can'ın bir arkadaşı, "Bu anılar yalnızca bir aileyi ilgilendirir, topluma bir faydası olmaz." demiştir. Bu görüşü Kaynak A ve Kaynak B'den yararlanarak tarih öğrenmenin topluma faydaları açısından değerlendiriniz. (6 puan)

2. Tarih kulübü öğrencilerinin okul panosu için hazırladığı “Tarihin Doğası” başlıklı yazı aşağıda verilmiştir.

(I) Tarih, tarihçilerin kanıtlara ve belgelere dayanarak geçmişi yeniden kurma çabasıdır. (II) Geçmiş ile tarih aynı anlama gelir; yaşanan her olay kendiliğinden tarihe dönüşür. (III) Tarihsel bilginin oluşması için insan, kaynak ve tarihçi unsurlarının bir araya gelmesi gerekir. (IV) Tarihsel olay, uzun bir zaman dilimine yayılan soyut ve genel bir süreci ifade eder. (V) Tarihçiler olayları, yaşandıkları dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel koşullarını dikkate alarak değerlendirir. (VI) Tarihsel bilgi bir kez ortaya konduktan sonra kesinleşir; yeni belge ve bulgular bu bilgiyi değiştiremez. (VII) Tarihin yazılı kaynaklardan öğrenilemeyen dönemlerine tarih öncesi devirler denir. (VIII) Tarihçiler araştırmalarını kendi yaşadıkları dönemde yaptıkları için geçmişin kendisini değil, geçmişten günümüze ulaşabilen izleri yorumlar.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

Yazıdaki bazı cümleler yanlış bilgi içermektedir. Bu cümlelerin numaralarını yazınız ve cümleleri düzelterek yeniden yazınız. (12 puan)

3. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

"Olayları harekete geçiren şeye tetikleyici veya hızlandırıcı neden diyebilirsiniz. Arka plandaki nedenler, tetikleyici nedenin içinde vücut bulduğu bağlamı oluşturan ve yaratan nedenlerdir. Tetikleyici nedenler genellikle dramatik ve oldukça açıktır. Arka plandaki nedenleri çözmek daha zordur ve bunlar genellikle belirsizdir."

(Marius, 2023, s. 60-62; ders kitabından alınmıştır.)

Kaynak B

XIX. yüzyılda sanayileşen Avrupa devletleri, ham madde ve pazar bulmak için sömürge yarışına girdi. Siyasi birliğini geç tamamlayan Almanya, sömürgeler konusunda İngiltere ve Fransa ile rekabete başladı. Birbirine güvenmeyen devletler ittifaklar kurdu: Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya Üçlü İttifak'ı; İngiltere, Fransa ve Rusya ise Üçlü İtilaf'ı oluşturdu. Devletler ordularını büyüttü, İngiltere ile Almanya arasında donanma yarışı başladı. Balkanlarda milliyetçilik akımının etkisiyle Sırbistan ile Avusturya-Macaristan arasındaki gerginlik arttı. 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan veliahdı Franz Ferdinand (Frants Ferdinand), Saraybosna'da Sırp milliyetçisi bir genç tarafından öldürüldü. Yaklaşık bir ay sonra Avusturya-Macaristan Sırbistan'a savaş ilan etti. Almanya, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin de birkaç gün içinde savaşa girmesiyle I. Dünya Savaşı başladı.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

3.1. Kaynak A'daki açıklamalardan yararlanarak Kaynak B'de yer alan I. Dünya Savaşı'nın tetikleyici nedenini ve arka plan nedenlerinden üçünü yazınız. (8 puan)

3.2. Bir öğrenci, "I. Dünya Savaşı'nın tek nedeni Saraybosna suikastıdır." demiştir. Bu görüşü Kaynak A ve Kaynak B'ye dayanarak değerlendiriniz. (4 puan)

3.3. Kaynak B'de geçen "Saraybosna suikastı" ile "sömürge yarışı" ifadelerini tarihsel olay ve tarihsel olgu kavramları açısından karşılaştırınız. (4 puan)

3.4. Tarihçilerin olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmasının tarihsel bilginin oluşumuna katkısını açıklayınız. (4 puan)

4. Aşağıda Zehra'nın okul dergisi için yaptığı bir araştırmanın aşamaları verilmiştir.

(I) Zehra, okulunun yanındaki eski çeşmenin ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığını, mahalle halkının hayatında nasıl bir yeri olduğunu araştırmaya karar verdi. Araştırmasını bu çeşmeyle ve çeşmenin yapıldığı yüzyılla sınırlandırdı.

(II) İl halk kütüphanesinde şehir tarihiyle ilgili kitapları taradı, çeşmenin kitabesinin fotoğrafını çekti ve Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinden çeşmenin vakfiyesinin bir örneğini istedi.

(III) Tarih öğretmeninin yardımıyla kitabeyi okuyarak çeşmenin 1733'te Ayşe Hatun adlı bir hayırsever tarafından yaptırıldığını belirledi. Vakfiyenin tarihini ve içeriğini inceledi; çeşmenin bakımı için bir dükkânın kira gelirinin ayrıldığını gördü.

(IV) Bir genel ağ sitesinde çeşmenin Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapıldığı yazıyordu. Zehra bu bilgiyi kitabe ve vakfiyedeki bilgilerle karşılaştırdı. Sitenin hiçbir kaynak göstermediğini görünce bilginin güvenilir olmadığına karar verdi ve bu bilgiyi kullanmadı.

(V) Elde ettiği bilgileri XVIII. yüzyıl koşullarını göz önünde bulundurarak değerlendirdi. O dönemde evlerde akan su bulunmadığı için çeşmelerin halkın temel ihtiyacını karşıladığı ve vakıflar aracılığıyla yaşatılan birer hayır eseri olduğu sonucuna ulaştı.

(VI) Ulaştığı sonuçları "Mahallemizdeki Asırlık Çeşme" başlıklı bir makaleye dönüştürdü ve yararlandığı bütün kaynakları makalenin sonundaki kaynakçada gösterdi.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

4.1. Numaralandırılmış bölümleri tarihsel bilginin üretim sürecindeki aşamalarla eşleştiriniz. (6 puan)

4.2. Zehra'nın yararlandığı kaynaklardan birer birinci elden ve ikinci elden kaynak yazınız. Seçiminizi birinci elden ve ikinci elden kaynakların tanımlarına dayanarak açıklayınız. (8 puan)

5. Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1982 yazında Kaş yakınlarında dalış yapan bir sünger avcısı, deniz dibinde "kulaklı metal bisküviler" olarak tarif ettiği nesneler gördüğünü anlattı. Bu nesnelerin Tunç Çağı'na ait bakır külçeler olduğu anlaşıldı. Uluburun Batığı adı verilen geminin kalıntıları, 1984-1994 yılları arasında 44-61 metre derinlikte yapılan sualtı kazılarıyla gün yüzüne çıkarıldı. Batıktan yaklaşık 10 ton bakır ve 1 ton kalay külçenin yanı sıra cam külçeler, fildişi, çok sayıda küp ve değerli takılar çıkarıldı.

- Külçeler üzerinde yapılan kurşun izotopu analizleri, bakırın büyük bölümünün Kıbrıs'tan getirildiğini gösterdi.
- Gemide bulunan ve üzerinde Mısır kraliçesi Nefertiti'nin adı yazılı olan altın bir mühür, geminin bu kraliçenin döneminden önce batmış olamayacağını ortaya koydu.
- Gemideki ahşap parçalarının yıllık halkaları ve radyokarbon (karbon-14) analizleri, geminin MÖ XIV. yüzyılın sonlarında battığını gösterdi.
- Yükteki malların farklı bölgelerden gelmesi, Tunç Çağı'nda Doğu Akdeniz kıyıları arasında canlı bir deniz ticareti yapıldığını gösterdi.

Geminin hangi limandan yola çıktığı, nereye gittiği ve kime ait olduğu ise bugün de kesin olarak bilinmemektedir. Buluntular, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

(Bu metin, Uluburun Batığı'na ilişkin araştırmalardaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

5.1. Uluburun Batığı hakkında bilgi üretilirken yararlanılan üç bilim dalını belirleyiniz ve her birinin katkısını metinden bir örnekle açıklayınız. (6 puan)

5.2. Nefertiti'nin adının yazılı olduğu mühür ile laboratuvar analizlerinin birlikte kullanılması, geminin battığı zamana ilişkin bilginin güvenilirliğini nasıl etkiler? Açıklayınız. (4 puan)

5.3. Batıktaki buluntuların birinci elden kaynak olmasının gerekçesini yazınız. Geminin kime ait olduğu ve nereye gittiği gibi soruların hâlâ kesin olarak cevaplanamamasının nedenini açıklayınız. (4 puan)

6. Ömer, "1453'te İstanbul'un Fethi" konulu proje ödevi için aşağıdaki kaynaklara ulaşmıştır.

Kaynak	Kaynağa ilişkin bilgi
A	Venedikli gemi hekimi Nicolò Barbaro'nun (Nikolo Barbaro) günlüğü: Barbaro, kuşatma boyunca Haliç'teki bir Venedik gemisinde bulunmuş ve olayları gün gün kaydetmiştir. Günlükte Venediklilerin yaptıkları ayrıntılı biçimde anlatılırken Cenevizliler ve Bizanslılar zaman zaman eleştirilir.
B	İmroz Adası'ndan bir Rum olan Kritovulos'un eseri: Kritovulos, fetihten sonra Osmanlı hizmetine girmiş ve Fatih Sultan Mehmet'in hükümdarlığının ilk yıllarını anlattığı eserini padişaha ithaf etmiştir. Kuşatma sırasında şehirde bulunmamış, olayları başkalarından dinlediği anlatımlardan yararlanarak yazmıştır. Eserde padişah övgüyle anlatılır.
C	Fatih Sultan Mehmet'in kuşatmadan önce, 1452'de Boğaz'ın Avrupa yakasında yaptırdığı Rumeli Hisarı
D	2010'lu yıllarda yayımlanmış, farklı kaynakları karşılaştırarak fethi anlatan bir tarih kitabı

(Tablodaki bilgiler, kaynaklara ilişkin genel bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

6.1. Kaynakları birinci elden ve ikinci elden kaynak olarak sınıflandırınız. (4 puan)

6.2. Ömer'in Kaynak A ve Kaynak B'yi kullanırken dikkat etmesi gereken hususları, yazarların konumu ve bakış açıları açısından sorgulayınız. (6 puan)

6.3. Barbaro'nun günlüğünde, Osmanlı gemilerinin 22 Nisan 1453 sabahı Haliç'te görüldüğü kaydedilmiştir. Ömer'in bu bilginin doğruluğunu sınamak için yapabileceği iki çalışmayı açıklayınız. (4 puan)

6.4. Ömer'in araştırmasını kanıta dayalı bir ürüne dönüştürürken dikkat etmesi gereken üç hususu yazınız. (6 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.9.1.1. Tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma, SBAB3. Tarihsel Empati · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.8. Sorgulama, KB2.14. Yorumlama
2	TAR.9.1.2. Tarihin doğasını farklı kaynaklar üzerinden inceleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.8. Sorgulama
3	TAR.9.1.2. Tarihin doğasını farklı kaynaklar üzerinden inceleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.4. Çözümleme, KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama
4	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.2. Kaynaklardan Bilgi Toplama, SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.4. Çözümleme, KB2.7. Karşılaştırma
5	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.4. Çözümleme, KB2.7. Karşılaştırma
6	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.8. Sorgulama

PUANLAMA TABLOSU						
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**TOPLAM**
20	*12*	*20*	*14*	*14*	*20*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 5** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 9. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. **(5 puan)** Özette aşağıdaki unsurların, metnin anlamı bozulmadan ve öğrencinin kendi cümleleriyle verilmesi beklenir; her unsur 1 puandır.

- Ayşe Hanım'ın 1960'lı yıllarda işçi olarak Almanya'ya gittiği **(1 puan)**
- Gidiş sürecinin (ailesinden ayrılık, sağlık muayenesi, tren yolculuğu) anlatıldığı **(1 puan)**
- Almanya'da fabrikada çalışma, yatakhanede kalma ve dil bilmeme gibi zorluklar yaşadığı **(1 puan)**
- Geçici olarak düşünülen göçün, çocukların orada okula başlamasıyla uzadığı **(1 puan)**
- Emekli olunca Türkiye'ye döndüğü, ailenin bir kısmının ise Almanya'da kaldığı **(1 puan)**

Kısmi puan: Metin aynen aktarılırsa en fazla 2 puan verilir. Metinde olmayan bilgi eklenirse ya da olayların sırası ve ilişkisi bozulursa ilgili unsur için puan verilmez.

1.2. **(5 puan)**

- Birinci ifadenin (ör. "annem ağlayarak arkamdan su döktü", "Köyden gelen her mektubu defalarca okurduk.") yazılarak yansıttığı duygu ya da durumun (ayrılık acısı, özlem) açıklanması **(2 puan)**
- İkinci ifadenin (ör. "Dil bilmediğimiz için ilk aylarda alışveriş yapmak bile zordu.", "sekiz kadın bir yatakhanede kaldık", "doktorlar dişlerimize, ellerimize tek tek baktı") yazılarak yansıttığı duygu ya da durumun (yabancılık, zor yaşam koşulları, kaygı) açıklanması **(2 puan)**
- Tarihsel empatinin, Can'ın kendini o dönemin koşulları içinde işçilerin yerine koyarak onların duygu ve kararlarını anlaması olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**

1.3. **(4 puan)** Aşağıdakilerden herhangi ikisi; her biri 2 puandır.

- Ailesinin geçmişini öğrenerek kimlik ve aidiyet duygusunun gelişmesi **(2 puan)**
- Geçmiş ile bugün arasında bağ kurması (ör. akrabalarının neden Almanya'da yaşadığını anlaması) **(2 puan)**
- Farklı bakış açıları kazanması, empati ve hoşgörü duygusunun gelişmesi **(2 puan)**
- Sözlü kaynaklardan yararlanarak araştırma, soru sorma ve sorgulama becerisinin gelişmesi **(2 puan)**

1.4. **(6 puan)**

- I. Görüşün yanlış olduğunun belirtilerek Ayşe Hanım'ın anılarının, Kaynak A'da belirtilen ve yüz binlerce kişinin yaşadığı ortak göç deneyiminin bir parçası olduğunun; bu tür anıların toplumun ortak hafızasını oluşturduğunun açıklanması **(2 puan)**
- II. Bu anıların bugünü anlamlandırmaya katkısının açıklanması (ör. Almanya'da yaşayan Türk toplumunun nasıl oluştuğunun, iki ülke arasındaki insani bağların anlaşılması) **(2 puan)**
- III. Toplumun geçmişten ders çıkarmasına katkısının açıklanması (ör. göç eden insanların yaşadığı zorlukları anlayarak bugünkü göç olaylarına empati ve hoşgörüyle yaklaşma, göçle ilgili daha bilinçli kararlar alma) **(2 puan)**

Kısmi puan: Görüşün yanlış olduğu yazılır ancak gerekçe gösterilmezse 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 1.1. Ayşe Hanım, 1960'lı yıllarda işçi olarak Almanya'ya gitmiştir. Ailesinden zorlukla ayrılmış, İstanbul'da sağlık muayenesinden geçtikten sonra trenle Almanya'ya ulaşmıştır. Orada fabrikada çalışmış, yatakhanede kalmış ve dil bilmediği için zorlanmıştır. Birkaç yıl çalışıp dönmeyi düşünse de çocuklarının orada okula başlaması dönüşünü geciktirmiştir. Emekli olunca Türkiye'ye dönmüş, torunlarının bir kısmı Almanya'da kalmıştır. 1.2. "Annem ağlayarak arkamdan su döktü." ifadesi,

ailesinden ayrılan işçilerin yaşadığı ayrılık acısını hissettirir. “Dil bilmediğimiz için ilk aylarda alışveriş yapmak bile zordu.” ifadesi ise yabancı bir ülkede yaşadıkları çaresizliği anlamayı sağlar. Can bu ifadeler sayesinde kendini o dönemin koşullarında işçilerin yerine koyabilir. 1.3. Can, ailesinin geçmişini öğrenerek kimlik ve aidiyet duygusunu geliştirir. Ayrıca akrabalarının neden Almanya’da yaşadığını anlayarak geçmişle bugün arasında bağ kurar. 1.4. Bu görüş yanlıştır. Ayşe Hanım’ın anıları, Türkiye’den Almanya’ya giden yüz binlerce kişinin ortak deneyiminin bir parçasıdır ve toplumun ortak hafızasına katkı sağlar. Bu anılar, Almanya’da yaşayan Türk toplumunun nasıl oluştuğunu anlamamıza yardımcı olur. Ayrıca göç eden insanların yaşadığı zorlukları öğrenen toplum, bugünkü göç olaylarına empatiyle yaklaşır ve geçmişten ders çıkarır.

Yanlış cevap: 1.1’de görüşmenin yalnızca bir cümleyle (ör. “Babaanne Almanya’ya gitti.”) özetlenmesi ya da metinde olmayan bilgilerin eklenmesi; 1.2’de empatinin “işçilere acımak” olarak açıklanması ya da olayların bugünün koşullarına göre değerlendirilmesi; 1.4’te arkadaşın görüşünün doğru kabul edilmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

2. Doğru cevap:

Yanlış bilgi içeren cümleler II, IV ve VI. cümlelerdir. Her cümlenin tespiti 1 puan, düzeltilmesi 3 puandır (her cümle için 1 + 3 = 4 puan, toplam 12 puan).

- II. cümle (1 + 3 puan): Geçmiş, bugüne göre geride kalan zaman dilimidir; tarih ise geçmişin kanıtlara dayanarak bugünde yapılan bir anlatımıdır. Geçmişte yaşanan her olay tarihin konusu olmaz; tarihçiler tarihsel önem taşıyan olay ve olguları seçerek inceler.
- IV. cümle (1 + 3 puan): Tarihsel olay, belirli bir zaman diliminde meydana gelen ve tarihî önem taşıyan somut ve özel bir gelişmedir. Uzun bir zaman dilimine yayılan soyut ve genel süreçler ise tarihsel olgudur.
- VI. cümle (1 + 3 puan): Tarihsel bilgi kesin ve değişmez değildir; elde edilen yeni belgelere, bulgulara, araştırma sonuçlarına ve farklı bakış açılarına göre değişebilir.

Kısmi puan: Düzeltme yalnızca cümleyi olumsuz yapmakla sınırlı kalır ve doğru bilgiyi açıklamazsa (ör. “Geçmiş ile tarih aynı anlama gelmez.”) o cümlenin düzeltmesi için 1 puan verilir. IV. cümlede yalnızca “olay” yerine “olgu” yazılarak düzeltme yapılırsa tam puan verilir.

Not: Doğru bilgi içeren cümlelerden (I, III, V, VII, VIII) birini yanlış olarak gösteren öğrenciye o cümle için puan verilmez; doğru tespit ve düzeltmelerinin puanı kesilmez.

Örnek doğru cevap: II. cümle yanlıştır. Doğrusu: Geçmiş, bugüne göre geride kalan zaman dilimidir; tarih ise geçmişin kanıtlara dayanılarak bugünde yapılan anlatımıdır ve geçmişte yaşanan her olay tarihin konusu olmaz. IV. cümle yanlıştır. Doğrusu: Tarihsel olay, belirli bir zamanda meydana gelen somut ve özel bir gelişmedir; uzun zamana yayılan soyut ve genel süreçler ise tarihsel olgudur. VI. cümle yanlıştır. Doğrusu: Tarihsel bilgi, yeni belge ve bulgular ile farklı bakış açılarına göre değişebilir.

Yanlış cevap: Yalnızca doğru cümlelerin (I, III, V, VII, VIII) yanlış olarak işaretlenmesi; yanlış cümlelerin numaralarının yazılıp düzeltilmemesi ya da düzeltmenin yine yanlış bilgi içermesi (ör. “Tarihsel olay, laboratuvarda tekrar edilebilen gelişmedir.”, “Tarihsel bilgi yalnızca devletin isteğiyle değişir.”). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

3. Doğru cevap:

3.1. **(8 puan)**

- Tetikleyici neden: Avusturya-Macaristan veliahdı Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da öldürülmesi (Saraybosna suikastı) **(2 puan)**
- Arka plan nedenleri **(6 puan)**: Aşağıdakilerden herhangi üçünün yazılması; her biri 2 puandır. (a) Sanayileşmenin yol açtığı ham madde ve pazar arayışı, sömürge yarışı ve Almanya ile İngiltere-Fransa arasındaki rekabet; (b) devletlerin birbirine güvenmemesi ve Üçlü İttifak ile Üçlü İtilaf bloklarının oluşması; (c) orduların büyütülmesi ve İngiltere ile Almanya arasındaki donanma yarışı (silahlanma); (d) Balkanlarda milliyetçilik akımının etkisi ve Sırbistan ile Avusturya-Macaristan arasındaki gerginlik.

Kısmi puan: Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a savaş ilan etmesi tetikleyici neden olarak yazılırsa 1 puan verilir.

3.2. **(4 puan)**

- Görüşün yanlış ya da eksik olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**
- Suikastın yalnızca savaşı başlatan tetikleyici neden olduğunun; sömürge rekabeti, bloklaşma, silahlanma ve milliyetçilik gibi arka plan nedenleri olmasaydı bir suikastın tek başına dünya savaşına dönüşemeyeceğinin açıklanması **(2 puan)**
- Tarihsel olayların genellikle birden fazla nedeni olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**

3.3. **(4 puan)**

- Saraybosna suikastının belirli bir yerde ve zamanda (Saraybosna, 28 Haziran 1914) meydana gelen somut ve özel bir gelişme olduğu için tarihsel olay olduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- Sömürge yarışının başlangıcı ve bitişi kesin olmayan, uzun bir zamana ve geniş bir alana yayılan soyut ve genel bir süreç olduğu için tarihsel olgu olduğunun belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Kavramlar doğru eşleştirilir ancak gerekçe yazılmazsa her biri için 1 puan verilir.

3.4. **(4 puan)**

- Neden-sonuç ilişkisinin olayların neden meydana geldiğini ve hangi etkilere yol açtığını belirlemeyi, anlamayı ve analiz etmeyi sağladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Böylece olayların birbirinden kopuk bilgiler olmaktan çıkıp anlamlı bir bütün hâline geldiğinin; tarihin olayları yalnızca sıralayan değil açıklayan ve yorumlayan bir disiplin olarak tarihsel araştırmanın temel amacına ulaştığının belirtilmesi **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 3.1. Tetikleyici neden, Avusturya-Macaristan veliahdı Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da öldürülmesidir. Arka plan nedenleri ise sanayileşen devletlerin ham madde ve pazar için sömürge yarışına girmesi, devletlerin Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf bloklarına ayrılması ve İngiltere ile Almanya arasındaki donanma yarışıdır. 3.2. Bu görüş eksiktir. Suikast, savaşı başlatan tetikleyici nedendir. Ancak devletler arasında sömürge rekabeti, bloklaşma, silahlanma ve Balkanlardaki milliyetçilik gibi arka plan nedenleri olmasaydı bir suikast dünya savaşına dönüşmezdi. Tarihsel olayların genellikle birden fazla nedeni vardır. 3.3. Saraybosna suikastı, belirli bir yerde ve günde gerçekleşen somut ve özel bir gelişme olduğu için tarihsel olaydır. Sömürge yarışı ise başlangıcı ve bitişi kesin olmayan, uzun süreye ve geniş bir alana yayılan soyut ve genel bir süreç olduğu için tarihsel olgudur. 3.4. Tarihçiler neden-sonuç ilişkisi kurarak olayların neden meydana geldiğini ve hangi sonuçlara yol açtığını açıklar. Böylece olaylar kopuk bilgiler olmaktan çıkar, birbirine bağlanır ve anlamlı bir bütün hâline gelir.

Yanlış cevap: Tetikleyici neden olarak sömürge yarışının ya da bloklaşmanın gösterilmesi; arka plan nedeni olarak savaşın sonuçlarının yazılması; 3.2'de öğrencinin görüşünün doğru kabul edilmesi; 3.3'te suikastın olgu, sömürge yarışının olay olarak nitelendirilmesi; 3.4'te "Neden-sonuç ilişkisi tarihçiye kesin

yasalar bulmayı sağlar.” gibi cevaplar. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

4. Doğru cevap:

4.1. **(6 puan)** Her doğru eşleştirme 1 puandır.

- I: Konu veya sorun belirleme **(1 puan)**
- II: Kaynaklardan bilgi toplama **(1 puan)**
- III: Kaynağı inceleme **(1 puan)**
- IV: Kaynağı sorgulama **(1 puan)**
- V: Kaynağı yorumlama **(1 puan)**
- VI: Kanıta dayalı ürün oluşturma **(1 puan)**

Not: Öğrencinin aşamaları sıra numarası vermeden ya da farklı sırayla yazması puanını etkilemez; yalnızca eşleştirmenin doğruluğu değerlendirilir.

4.2. **(8 puan)**

- Birinci elden kaynağın yazılması: Çeşmenin kitabesi ya da vakfiyesi (çeşmenin kendisi de kabul edilir) **(2 puan)**
- Gerekçe: Birinci elden kaynakların olayların yaşandığı dönemde ya da bu dönemden hemen sonra oluşturulan özgün kaynaklar olduğunun; kitabe ve vakfiyenin çeşmenin yapıldığı XVIII. yüzyılda oluşturulduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- İkinci elden kaynağın yazılması: Kütüphanede taranan şehir tarihi kitapları (genel ağ sitesi de kabul edilir) **(2 puan)**
- Gerekçe: İkinci elden kaynakların olayların yaşanmasından çok daha sonra, birinci elden kaynaklara dayandırılarak ortaya konduğunun; şehir tarihi kitaplarının çeşmenin yapılmasından yüzyıllar sonra yazıldığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Kaynak doğru seçilir ancak gerekçe tanıma dayandırılmadan yazılırsa (ör. “Çünkü eskidir.”) gerekçe için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 4.1. I: Konu veya sorun belirleme, II: Kaynaklardan bilgi toplama, III: Kaynağı inceleme, IV: Kaynağı sorgulama, V: Kaynağı yorumlama, VI: Kanıta dayalı ürün oluşturma. 4.2. Çeşmenin kitabesi birinci elden kaynaktır. Çünkü birinci elden kaynaklar olayların yaşandığı dönemde ya da hemen sonrasında oluşturulan özgün kaynaklardır; kitabe de çeşme yapıldığı sırada, 1733’te yazılmıştır. İl halk kütüphanesindeki şehir tarihi kitapları ise ikinci elden kaynaktır. Çünkü ikinci elden kaynaklar olaylardan çok sonra, birinci elden kaynaklara dayanılarak hazırlanır; bu kitaplar da çeşmenin yapılmasından yüzyıllar sonra yazılmıştır.

Yanlış cevap: IV. bölümün “kaynaklardan bilgi toplama”, VI. bölümün “kaynağı yorumlama” olarak eşleştirilmesi gibi hatalı eşleştirmeler; 4.2’de Zehra’nın yazdığı makalenin yararlandığı kaynak olarak gösterilmesi; kitabenin ya da vakfiyenin ikinci elden, genel ağ sitesinin birinci elden kaynak olarak gösterilmesi; birinci ve ikinci elden kaynakların “doğru ve yanlış kaynaklar” olarak tanımlanması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

5. Doğru cevap:

5.1. **(6 puan)** Aşağıdakilerden herhangi üçünün metinden bir örnekle yazılması beklenir; her biri 2 puandır.

- Arkeoloji: Su altında kalan geminin kalıntılarının ve yükünün kazıyla gün yüzüne çıkarılması **(2 puan)**
- Kimya: Kurşun izotopu analiziyle bakırın Kıbrıs'tan geldiğinin belirlenmesi ya da radyokarbon (karbon-14) yöntemiyle geminin battığı zamanın belirlenmesi **(2 puan)**
- Kronoloji: Mühür ve laboratuvar analizlerinden yararlanılarak geminin MÖ XIV. yüzyılın sonlarında battığının belirlenmesi, yani olayın tarihlendirilmesi **(2 puan)**
- Coğrafya: Batığın konumunun ve malların geldiği bölgelerin (Kıbrıs, Mısır, Doğu Akdeniz kıyıları) belirlenerek ticaret yollarının ortaya konması **(2 puan)**
- Epigrafi (paleografi ya da filoloji da kabul edilir): Mühür üzerindeki yazının okunarak Nefertiti'nin adının tespit edilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Bilim dalı doğru belirtilir ancak metinden örnek verilmezse her biri için 1 puan verilir.

5.2. **(4 puan)**

- Mührün yalnızca geminin Nefertiti döneminden önce batmış olamayacağını (batışın en erken zamanını) gösterdiğinin, laboratuvar analizlerinin ise bu zamanı daha dar bir aralığa (MÖ XIV. yüzyılın sonları) yerleştirdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Birbirinden bağımsız ve farklı türdeki kanıtların karşılaştırılıp aynı sonucu desteklemesinin tarihlendirmenin güvenilirliğini artırdığının belirtilmesi **(2 puan)**

5.3. **(4 puan)**

- Buluntuların olayın yaşandığı döneme (Tunç Çağı'na) ait özgün kalıntılar olduğu, o dönemde üretilip kullanıldığı ve doğrudan o döneme ilişkin bilgi verdiği için birinci elden kaynak olduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- Gemiyle ilgili bu bilgileri doğrudan veren yazılı belgelere ulaşılamadığının; eldeki kanıtların sınırlı, eksik ve parçalı olduğunun, bu yüzden tarihçilerin yalnızca çıkarımda bulunabildiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 5.1. Arkeoloji, su altındaki geminin kalıntılarını kazıyla çıkararak incelemiştir. Kimya, kurşun izotopu analiziyle bakırın Kıbrıs'tan geldiğini, radyokarbon yöntemiyle de geminin batış zamanını belirlemiştir. Coğrafya ise malların geldiği bölgeleri ve batığın konumunu değerlendirerek Doğu Akdeniz'deki ticaret yollarının ortaya konmasına katkı sağlamıştır. 5.2. Mühür, geminin Nefertiti döneminden önce batmış olamayacağını gösterir; laboratuvar analizleri ise bu zamanı MÖ XIV. yüzyılın sonlarına yerleştirir. Birbirinden farklı kanıtların aynı sonucu desteklemesi, tarihlendirmenin daha güvenilir olmasını sağlar. 5.3. Buluntular, geminin battığı döneme ait özgün kalıntılardır; bu yüzden birinci elden kaynaktır. Ancak gemiyle ilgili yazılı bir belgeye ulaşılamadığı ve eldeki kanıtlar sınırlı olduğu için geminin kime ait olduğu ve nereye gittiği kesin olarak bilinememektedir.

Yanlış cevap: 5.1'de bilim dalı yerine yöntem ya da kişi adlarının yazılması (ör. "dalgıçlık", "sünger avcılığı"); nümismatik veya heraldik gibi metinde katkısı bulunmayan bilim dallarının yazılması; 5.2'de "Mühür tek başına geminin batış yılını kesin olarak gösterir." denmesi; 5.3'te buluntuların "müzede sergilendiği için ikinci elden kaynak" olarak nitelendirilmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

6. Doğru cevap:

6.1. **(4 puan)** Her doğru sınıflandırma 1 puandır.

- A: Birinci elden kaynak (olay sırasında olaya tanık olan biri tarafından tutulmuş günlük) **(1 puan)**
- B: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı döneme ait, o dönemde yazılmış özgün eser) **(1 puan)**
- C: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı döneme ait yapı, kalıntı) **(1 puan)**
- D: İkinci elden kaynak (olaylardan çok sonra, birinci elden kaynaklara dayanılarak yazılmış eser) **(1 puan)**

6.2. **(6 puan)**

- Kaynak A: Barbaro'nun olaylara tanık olduğu için ayrıntılı bilgi verdiğinin ancak Venedikli olduğu için kendi milletini öne çıkarıp Cenevizlileri ve Bizanslıları eleştirmesinin taraflı (ön yargılı) olabileceğini gösterdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**; gemiden ve Haliç çevresinden gördüklerini yazdığı için kuşatmanın her yönünü doğrudan görmemiş olabileceğinin, bu nedenle bazı bilgilerinin sınırlı olabileceğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- Kaynak B: Kritovulos'un Osmanlı hizmetinde olduğu ve eserini padişaha ithaf ettiği için padişahı övmüş olabileceğinin, bu durumun yönlendirme ya da ön yargı içerebileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**; kuşatmaya tanık olmadığı ve başkalarının anlatımlarına dayandığı için bazı bilgilerin eksik ya da hatalı olabileceğinin belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: Kaynakların taraflı olabileceği yazılır ancak yazarın konumuyla ilişkilendirilmezse her kaynak için 1 puan verilir.

6.3. **(4 puan)** Aşağıdakilerden herhangi ikisi; her biri 2 puandır.

- Bilgiyi, farklı taraflara ait (Osmanlı, Bizans, İtalyan) başka birinci elden kaynaklarla karşılaştırmak; farklı bakış açılarına sahip kaynaklarda aynı bilginin yer almasının güvenilirliği artırdığını belirtmek **(2 puan)**
- Kaynaklar arasında çelişki varsa bunun nedenini (tarih farkı, takvim farkı, yazarın konumu) araştırmak **(2 puan)**
- Konuyla ilgili ikinci elden bilimsel araştırmalara (ör. Kaynak D) başvurarak tarihçilerin bu bilgiyi nasıl değerlendirdiğini incelemek **(2 puan)**
- Coğrafya biliminden yararlanarak gemilerin Haliç'e ulaşabileceği yolları ve olayın geçtiği yerleri incelemek **(2 puan)**

6.4. **(6 puan)** Aşağıdakilerden herhangi üçü; her biri 2 puandır.

- Farklı taraflara ait kaynakları karşılaştırarak olayları nesnel biçimde, farklı bakış açılarını yansıtarak anlatmak **(2 puan)**
- Kullandığı her bilgi için ilgili yerde kaynağa atıf yapmak **(2 puan)**
- Yararlandığı bütün kaynakları çalışmanın sonundaki kaynakçada göstermek; bunun çalışmanın güvenilirliğini artırdığını ve bilimsel etik açısından zorunlu olduğunu belirtmek **(2 puan)**
- Güvenilirliği sorgulanan ya da başka kaynaklarla desteklenmeyen bilgileri kesin bilgi gibi sunmamak **(2 puan)**
- Kaynaklardaki bilgileri kopyalamadan, kendi cümleleriyle özgün bir eser (makale, sunum, sergi panosu vb.) ortaya koymak **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 6.1. A, B ve C birinci elden; D ikinci elden kaynaktır. 6.2. Barbaro olaylara tanık olduğu için değerli bilgiler verir ancak Venedikli olduğu için kendi milletini öne çıkarıp Cenevizlileri ve Bizanslıları eleştirmiştir; bu yüzden anlatımı taraflı olabilir. Ayrıca gemiden gördüklerini yazdığı için kuşatmanın bütün yönlerini görmemiş olabilir. Kritovulos ise Osmanlı hizmetinde olduğu ve eserini

padişaha ithaf ettiği için padişahı övmüş olabilir. Kuşatmaya tanık olmadığından başkalarından duyduklarını yazmıştır; bu bilgiler eksik ya da hatalı olabilir. 6.3. Ömer bu bilgiyi Osmanlı ve Bizans tarafına ait başka birinci elden kaynaklarla karşılaştırabilir; farklı taraflardaki kaynaklar aynı bilgiyi veriyorsa bilgi daha güvenilirdir. Ayrıca konuyla ilgili bilimsel araştırmaları inceleyerek tarihçilerin bu bilgiyi nasıl değerlendirdiğine bakabilir. 6.4. Ömer, farklı kaynakları karşılaştırarak olayları nesnel biçimde anlatmalı, kullandığı her bilgi için kaynağa atıf yapmalı ve yararlandığı bütün kaynakları kaynakçada göstermelidir.

Yanlış cevap: 6.1'de Rumeli Hisarı'nın "yazılı olmadığı için kaynak sayılmaz" denmesi ya da Kaynak D'nin birinci elden kaynak olarak gösterilmesi; 6.2'de "Barbaro tanık olduğu için yazdığı her şey kesin doğrudur." ya da "Kritovulos tanık olmadığı için eseri hiçbir işe yaramaz." gibi tek yönlü değerlendirmeler; 6.3'te yalnızca tek bir kaynağa güvenilmesinin önerilmesi; 6.4'te kaynak gösterilmeden yazılan bir metnin yeterli görülmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.